

ZALJUBLJIVANJA

ARETÉ
IZDAVAČKA KUĆA

Naslov originala

LOS ENAMORAMIENTOS

JAVIER MARÍAS

Edicija PreObrazaj

Za izdavača

Nina Gugleta

Glavna i odgovorna urednica

Nina Gugleta

Urednica

Ana Šakan

Prevod

Nataša Vujnović

Lektura

Jelena Janković

Korektura

Aleksandra Dunđerski

Dizajn korica

Dragana Nikolić

Štamparija

Artprint, Novi Sad

Tiraž

1000 primeraka

Izdavač

Arete, Beograd, 2026

Copyright © 2011, Javier Marías

Prava za srpsko izdanje © Arete 2026

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku
bez pismene saglasnosti izdavača.

ZALJUBLJIVANJA

prevod sa španskog
Nataša Vujnović

www.arette.rs

I

Poslednji put kad sam videla Migela Dezverna ili Devernea bio je i poslednji put da ga je videla njegova žena, Luisa, što je bilo neobično, a možda i nepravedno, jer ona je bila baš to, njegova žena, a ja sam, s druge strane, bila neznanka i nikad s njim nisam prozborila ni reč. Nisam mu znala ni ime, saznala sam ga tek kad je postalo prekasno, kad se njegova fotografija pojavila u novinama, izboden i razdrljen, sa jednom nogom u grobu, ako već nije bio tamo za svoju odsutnu svest koja se nikad više nije povratila: poslednje čega je mogao biti svestan bilo je da su ga uboli slučajno i bez povoda, to jest, glupo, i to više puta, uporno, ne samo jednom, u želji da ga uklone sa sveta i bez odlaganja zbrišu sa lica zemlje, tamo i tada. Prekasno za šta, pitam se. Istina je da ne znam. Tek kad neko umre pomislimo da je postalo prekasno za bilo šta, za sve – naročito za to da ga čekamo – i ograničavamo se na to da ga otpišemo. Tako je i sa nama bliskim ljudima, iako nam to teže pada i oplakujemo ih, i njihov nas lik prati u mislima dok hodamo ulicama i kada smo kod kuće, i dugo verujemo da se nikad na to nećemo navići. Ali od samog početka znamo – otkako umru – da više ne možemo računati na njih, čak ni za ono najbanalnije, za običan poziv ili glupo pitanje („Da li sam tu ostavila ključeve od kola?“, „U koje vreme deca danas završavaju?“), ni za šta. Baš ništa. To je, zapravo, nepojmljivo zato što pretpostavlja postojanje uverenja, a to je protivno našoj prirodi: da neko više neće doći, ni progovoriti, niti ikada više napraviti ijedan korak – da bi se približio ili udaljio – niti nas pogledati, ni skloniti pogled. Ne znam kako izdržavamo, ni kako se oporavljamo. Ne znam kako nakratko zaboravljamo, kad već prođe vreme i udaljimo se od njih, da su se upokojili.

Ipak, često sam ga viđala ujutru i slušala kako govori i smeje se, godinama skoro svakog jutra, rano, ali ne previše,

zapravo sam imala običaj da malo kasnim na posao da bih imala priliku da provedem bar neko vreme sa tim parom, ne sa njim – nemojte me pogrešno shvatiti – već sa oboje, njihov dvoje su me smirivali i uveseljavali pre nego što bih započela radni dan. Skoro da su se pretvorili u obavezu. Ne, to nije odgovarajuća reč za nešto što nam pruža zadovoljstvo i spokoj. Možda u sujeverje, mada ni to: nije da sam verovala da će mi dan krenuti po zlu ako ne podelim doručak s njima, mislim izdaleka; samo što sam ga započinjala s manje elana ili sa manje optimizma bez slike koju su mi svakodnevno nudili, a koja je predstavljala uređen, ili ako vam je draže, harmoničan svet. Dobro, slike delića sveta koji smo samo mi retki primećivali, kao što se dešava sa svakim delom ili životom, ma koliko bio javan ili izložen. Nije mi se sviđalo da satima budem zatvorena, a da ih ne vidim i ne posmatram, ne krišom, ali diskretno, poslednje što bih želela bilo je da se zbog mene osete neprijatno ili da ih uznemiravam. I bilo bi neoprostivo da ih uplašim, pored toga što bi to bilo na moju štetu. Zadovoljavala sam se time da udišem isti vazduh, ili da predstavljam deo njihovog jutarnjeg okruženja – neprimetan deo – pre nego što se rastanu, možda do narednog obroka, koji je, mnogim danima, verovatno bio večera.

Tog poslednjeg, kad smo ga njegova žena i ja videle, nisu mogli da večeraju zajedno. Nisu čak ni ručali. Ona ga je čekala dvadeset minuta sedeći za stolom u restoranu, začuđena, ali ne sluteći ništa, dok se nije oglasio telefon i njen svet se srušio, i nikad ga više nije čekala. Od prvog dana mi je bilo jasno da su u braku, on blizu pedeset godina a ona nešto manje, još nije napunila četrdeset. Kod njih je najprijetnije bilo gledati koliko uživaju dok su zajedno. U vreme kada skoro nikome nije ni do čega, a ponajmanje do zabave i smeha, čavrljali su bez prestanka, zabavljali se i podsticali, kao da su se upravo

sreli ili čak upoznali, a ne kao da su zajedno izašli iz kuće, ostavili decu u školi, spremali se u isto vreme – možda čak u istom kupatilu – i probudili se u istom krevetu, a prvo što je svako od njih video je bio neizbežni lik supružnika, i tako dan za danom već dosta godina, jer su deca, koja su bila s njima nekoliko puta, morala imati oko osam godina devojčica, a oko četiri dečak, koji je izuzetno ličio na svog oca.

On se oblačio elegantno i pomalo staromodno, iako nije izgledao smešno niti je na bilo koji način odudarao od svog vremena. Hoću da kažem da je uvek nosio odela i sve je uvek bilo u tonu, košulje šivene po meri, skupe i diskretne kravate, maramica koja proviruje iz džepa sakoa, manžetne, uglancane cipele na šnir – crne ili od antilopa, ove samo krajem proleća, kada je oblačio svoja svetla odela – manikirane ruke. Uprkos svemu tome, nije ostavljao utisak oholog direktora ni bogomdanog snoba. Više je ličio na čoveka kojem obrazovanje ne dozvoljava da se pojavi na ulici u drugačijoj odeći, naročito radnim danima: na njemu je takva garderoba izgledala prirodno, kao da ga je otac naučio da mu to sleduje u određenim godinama, nezavisno od prolazne mode i aljkavosti našeg doba, koje na njega ne treba da utiču. Stil mu je bio toliko klasičan da na njemu nikad nisam otkrila nijedan ekstravagantan detalj: nije želeo da bude originalan, iako je u tome donekle uspeo u okruženju te kafeterije u kojoj sam ga uvek viđala, kao i našeg zapuštenog grada. Prirodnost je bila posledica njegovog nesumnjivo srdačnog i vedrog karaktera, ali nije bio neposredan (nije bio takav prema kelnerima, na primer, kojima se obraćao sa Vi i s neusiljenom ljubaznošću koja nije izgledala izveštačeno): istina, privlačio je pažnju svojim čestim provalama smeha koje su bile skoro sablažnjive, ali nikako neprijatne. Umeo je da se smeje, radio je to silovito, ali iskreno i prisno, nikada laskavo ni snishodljivo, već kao da uvek reaguje na ono što mu je istinski smešno, a takvih stvari je bilo mnogo, velikodušan čovek spreman da prepozna ko-

mičnost svake situacije i pozdravi šale, makar one verbalne. Možda je za to bila zaslužna njegova žena, generalno, postoje osobe koje nas zasmjevaju iako im to nije bila namera, to im polazi za rukom pre svega zato što uživamo u njihovom prisustvu i ne treba im mnogo da nam izmame osmeh, dovoljno je da ih vidimo i budemo u njihovom društvu, da ih čujemo, iako ne govore ništa posebno, a možda čak namerno pričaju gluposti i šale, koje se nama ipak dopadaju. Izgledalo je kao da su oboje takvi; iako se videlo da su u braku, nikad kod njih nisam primetila sladunjav ni izveštačen pokret, čak ni uvežban, kakav se sreće kod nekih parova koji su zajedno godinama i imaju potrebu da javno pokazuju kako su i dalje zaljubljeni, kao da je to vrlina koja im daje vrednost ili ukras koji ih ulepšava. Više je izgledalo kao da žele da se dopadnu i udovolje jedno drugom, a ne da se udvaraju; ili kao da su se toliko cenili i voleli još pre braka, ili dok su se upoznavali, da bi se u svakoj prilici spontano izabrali – ne zbog bračne obaveze, ni iz interesa ili iz navike, pa čak ni zbog odanosti – kao partneri ili pratioci, prijatelji, sagovornici ili saveznici, ubeđeni da bi, šta god da se desi ili kaže, ili šta god bi se imalo reći ili saslušati, uvek bilo manje zanimljivo ili zabavno sa nekim trećim. Kad je on u pitanju, bez nje, a bez njega kada je reč o njoj. Postojalo je drugarstvo, a iznad svega sigurnost.

Migel Dezvern ili Deverne je imao veoma prijatne crte lica i topao, muževni izraz, zbog čega je izgledao privlačno izdaleka, što me je navelo da pretpostavim da je neodoljiv. Verovatno bih pre obratila pažnju na njega, a ne na Luisu, ili me je on naveo da primetim i nju, budući da, iako sam ženu često viđala bez muža – odlazio je ranije iz kafeterije, a ona je skoro uvek ostajala koji minut duže, nekad sama, pušeći, a nekad sa jednom ili dve koleginice ili majke iz škole, ili prijateljice, koje bi joj se poneko jutro pridružile u poslednjem trenutku,

kad se on već spremao da pođe – muža nikad nisam videla bez njegove žene. Ja ne mogu da ga zamislim samog, uvek je s njom (to je bio jedan od razloga zašto ga nisam odmah prepoznala u novinama, jer nije bilo Luise). Ali odmah su me oboje zainteresovali, ako je to pravi glagol.

Dezvern je imao kratku kosu, gustu i veoma tamnu, sa sedim vlasima samo na slepoočnicama, kovrdžavijim od ostatka (kad bi pustio zulufe, možda bi mu se pojavile nemirne lokne). Pogled mu je bio živahan, spokojan i veseo, i bilo je u njemu nečeg naivnog ili detinjastog dok je slušao, pogled osobe koju život u suštini zabavlja i koja nije spremna da ga provede ne uživajući u njegovih hiljadu smešnih strana, čak ni kada je okružen nevoljama i poteškoćama. Istina, on ih je sigurno doživeo mnogo manje nego što je to uobičajeno, što mu je pomoglo da očuva te poverljive i nasmejane oči. Bile su sive i činilo se kao da im sve izgleda novo, čak i nebitne stvari koje se svakodnevno ponavljaju, ona kafeterija na početku Ulice princa od Vergare i njeni kelneri, moj nemi lik. Imao je rupicu na bradi. Podsetila me je na dijalog iz filma u kojem neka glumica pita Roberta Mičama ili Kerija Granta ili Kirka Daglasa, ne sećam se, kako uspeva da obrije taj deo, dok ga dodiruje kažiprstom. Svakog dana se u meni budila želja da ustanem od svog stola, priđem Deverneovom i upitam ga isto, dodirujući ga ovlaš palcem ili kažiprstom. Uvek je bio dobro obrijan, čak i rupica.

Oni su na mene obraćali manje, mnogo manje pažnje nego ja na njih. Naručivali su doručak za šankom i kad bi ih uslužili, nosili su ga do stola pored velikog prozora koji gleda na ulicu, dok sam ja sedela za jednim koji je bio više u dnu prostorije. U proleće i leto, svi bismo sedeli na terasi i kelneri bi nam dodavali narudžbine kroz otvoren prozor u visini šanka, zbog čega su se svi mnogo više šetali i češće održavali kontakt očima, jer drugačije nije moglo. I Dezvern i Luisa bi sa mnom razmenili poneki pogled, iz čiste radoznalosti, slučajno i uvek

nakratko. On mi nikad nije uputio pogled koji nešto nagoveštava, osuđuje ili je umišljen, to bi bilo razočaranje, niti je ona prema meni ikad pokazala nepoverenje, nadmoć ili prezir, to bi me uznemirilo. Sviđali su mi se oboje, zajedno. Nisam ih posmatrala sa zavišću, nipošto, već sa olakšanjem što vidim da u stvarnom životu možete sresti ono što ja smatram savšenim parom. Taj utisak se pojačavao u onoj meri u kojoj se Luisin izgled nije uklapao sa Deverneovim, kada govorimo o stilu i oblačenju. Pored čoveka koji je tako dobro obučen kao on, očekivali biste da vidite sličnu ženu, klasičnu i elegantnu, iako ne obavezno predvidljivu, najčešće u suknji i visokim potpeticama, obučenu u *Selin*, na primer, i sa upadljivim naušnicama i narukvicama, koje su ipak odraz dobrog ukusa. S druge strane, ona je kombinovala sportski stil s drugim, koji ne znam da li bih mogla opisati kao originalan ili ležeran, u svakom slučaju nimalo upečatljiv. Njegove visine, tamne puti, sa veoma tamnom smeđom, skoro crnom kosom i vrlo malo šminke. Kad je nosila pantalone – često farmerke – kombinovale ih je sa običnom pilotskom jaknom i ravnim čizmama ili cipelama; kad je nosila suknju, cipele su bile sa srednjom štiklom i nimalo originalne, skoro iste kao one koje nose žene u pedesetim godinama, ili je leti nosila fine sandale koje su otkrivale nežna stopala, premala za njenu visinu. Nikad nisam primetila nikakav nakit, a tašne je nosila preko ramena. Bila je simpatična i vesela kao i on, iako je njen smeh bio manje glasan: ali je osmeh bio jednako lagan i možda malo topliji, sa blistavim zubima zbog kojih je podsećala na devojčicu – smejala se isto već četiri godine i nije to mogla izbeći – ili su to bili obrazi, koji bi se zaoblili. Bilo je kao da su se navikli da daju sebi malo oduška pre nego što odu na posao, nakon što završe jutarnju jurnjavu karakterističnu za porodice sa malom decom. Trenutak za njih dvoje, da se ne bi udaljili jedno od drugog u čitavom metežu i da bi veselo čavrljali, pitala sam se o čemu razgovaraju i šta to pričaju – kako to da imaju

toliko toga da kažu kad zajedno idu na počinak i ustaju i svakodnevno razmenjuju misli i dešavanja – do mene su dopirali samo delovi njihovih razgovora, ili tek poneka reč. Jednom prilikom sam ga čula da je zove „princezom”.

Da tako kažem, želela sam im sve najbolje, kao likovima iz romana ili filma u koji se uživite od samog početka, znajući da će im se desiti nešto loše, da će ih nešto poremetiti u jednom trenutku, inače ne bi bilo romana ili filma. U stvarnom životu, ipak, nije moralo biti tako i očekivala sam da ću ih takve viđati svakog jutra, i da neću jednog dana zateći jedno od njih, ili oboje, distancirane, ne znajući šta da kažu jedno drugom, nestrpljive da se jedno drugom sklone s očiju, pokazujući nestrpljivost jedno prema drugim, ili nezainteresovanost. Bili su kratka i skromna predstava koja bi me oraspoložila pre nego što bih ušla u izdavačku kuću da se rvem sa šefom megalomanom i njegovim napornim autorima. Ako neki dan ne bi bilo Luise i Dezverna, nedostajali bi mi i radni dan bi mi počinjao sumornije. U izvesnoj meri sam osećala da im nešto dugujem, jer su mi, i ne znajući i ne nameravajući, svakodnevno pomagali i omogućavali mi da maštam o njihovom životu koji mi je delovao besprekorno, toliko da sam se radovala što ne mogu da proverim niti da potvrdim ništa o njemu, i na taj način razbijem prolaznu opčinjenost (moj je bio pun mana i istina je da ih se ne bih setila do narednog jutra, kada bih u autobusu proklinjala to što sam morala rano da ustanem, to me ubija). Volela bih da im ponudim nešto slično, ali to nije bilo moguće. Nisam im bila potrebna, verovatno im niko drugi nije bio potreban, bila sam skoro nevidljiva, izbrisana njihovim zadovoljstvom. Samo par puta, pri odlasku, nakon što bi kao i uvek poljubio Luisu u usta – ona to nikad nije dočekala sedeći, već bi ustala da mu uzvрати – lagano bi mi klimnuo glavom, poput naklona, nakon što bi izvio vrat i napola podigao ruku da bi se pozdravio sa kelnerima, kao da sam bila jedan od njih, samo žensko. Njegova žena, pronicljiva, uputila bi mi sličan gest

kad bih ja odlazila – uvek posle njega a pre nje – oba puta kad je njen suprug ukazao tu pažnju. Ali kad sam želela da im uzvratim još blažim naklonom, i on i ona bi već sklonili pogled i nisu me videli. Bili su toliko brzi, ili oprezniji.

Dok sam ih gledala, nisam znala ko su ni čime se bave, iako je bilo očigledno da imaju novca. Možda nisu bili prebogati, ali svakako su bili dobrostojeći. Hoću da kažem da u prvom slučaju ne bi morali sami da vode decu u školu, što sam pretpostavljala da rade pre svog predaha u kafeteriji, možda u školu „Estilo”, koja je bila u blizini, iako ih ima više u okolini, adaptirane vile u El Vizu, ili hotelčići, kako su ih nekad zvali, i sama sam išla u jednu od njih kao predškolak, u Ulici Okendo, koja nije tako daleko; niti bi doručkovali svakog dana u tom lokalnom kafeu, niti bi odlazili svako na svoj posao oko devet, on nešto malo pre toga, a ona nešto posle, kako su mi potvrdili kelneri kada sam ih pitala za njih, kao i koleginica iz izdavačke kuće sa kojom sam kasnije razgovarala o sumornom događaju i koja je, iako ih nije poznavala bolje od mene, uspešla da sazna neke podatke o njima, valjda zlurade osobe sklone tračarenju uvek pronađu način da saznaju ono što žele, naročito ako je negativno ili ima veze sa nekom nesrećom, iako ih se to ne tiče.

Jednog jutra krajem juna se nisu pojavili, što nije bilo ništa posebno, dešavalo se ponekad, pretpostavila sam da su otputovali ili su bili prezauzeti da bi napravili predah u kojem su sigurno mnogo uživali. Potom sam ja bila odsutna skoro celu nedelju, šef me je poslao na neki glupi sajam knjiga u inostranstvu da se prvenstveno bavim odnosima sa javnošću i izveštajima u njegovo ime. Po mom povratku i dalje ih nije bilo, nijednog dana, i zabrinula sam se, više zbog sebe nego zbog njih, jer sam iznenada izgubila svoj jutarnji podstrek. „Kako je lako nestati”, pomislila sam. „Dovoljno je da neko

promeni posao ili kuću i da više nikad ne saznamo ništa o njemu niti ga ikad više vidimo. Ili čak samo da promeni radno vreme. Koliko su samo krhke te veze iz viđenja.” To me je navelo da se zapitam da li je možda trebalo da s njima ponekad razmenim neku reč, pošto sam im toliko vremena pripisivala pozitivan značaj. Ne u nameri da ih gnjavim ni da im kvarim zajedničke trenutke, niti da podstaknem nešto izvan kafeterije, naravno, to nije dolazilo u obzir; već samo da im pokažem svoje simpatije i poštovanje, da im od tada pa nadalje poželim dobar dan, da osetim obavezu da se oprostim od njih ako jednog dana napustim izdavačku kuću i više ne kročim u taj kraj, i da njih donekle obavežem na isto ako se jednog dana oni budu selili ili menjali navike, kao što trgovac iz našeg kraja obično najavljuje zatvaranje ili preseljenje prodavnice, ili kao što mi obaveštavamo skoro sve kada se spremamo na selidbu. Da makar imamo svest o tome da više nećemo viđati ljude koje smo svakodnevno sretali, iako smo ih oduvek viđali izdaleka ili iz praktičnih razloga jedva primećujući njihova lica. Da, tako se to radi.

Tako da sam na kraju pitala kelnere. Odgovorili su mi da je par, koliko im je poznato, otišao na odmor. To mi je zvučalo više kao pretpostavka nego kao podatak. Bilo je malo rano, ali ima ljudi koji ne vole da provode jul u Madridu, kada je vrelo kao u ognju, ili su Luisa i Deverne mogli sebi da dozvole da odu na dva meseca, delovalo je da imaju dovoljno novca i slobode (možda su sami odlučivali o svojoj plati). Iako mi je bilo žao što do septembra neću imati svoju malu jutarnju dopunu elana, u isto vreme me je umirilo saznanje da će se tada vratiti i da nisu zauvek nestali iz mog sveta.

Sećam se da sam tih dana naišla na naslov u novinama o madridskom preduzetniku kog su izboli nasmrt, i da sam brzo okrenula stranicu ne čitajući ceo tekst baš zbog slike: fotografije čoveka koji leži nasred ulice, na kolovozu, bez jakne, kravate i košulje, ili je ona bila razdrljena i ispasana, dok ovi